

Mateja Ratej
zgodovinarica

Med vlačugo in herojinjo

FOTO MEDIASPEED

z kazenskih spisov akterjev mariborskega odpora in po drugi svetovni vojni preganjanih nacistov je razvidno, da so imeli malodane vsi uslužbenci mariborskega gestapa – večinoma poročeni moške – v mestu intimne prijateljice, ki so s sokovi svojih teles reševale življenja sorodnikov, prijateljev, znancev in spolnih neznancev. Nadevale so si spogledljiva, za tisti čas eksotična imena – Lori, Beti, Elza – kot bi želele reči: to nisem jaz, je le moj vojaški oklep. Njihovo delovanje je bilo v vojnih razmerah ne le tolerirano, temveč spodbujano in nemalokrat v pomoč tudi odporniškemu gibanju. Ko je nastopil mir, pa je bilo treba v prizadevanju za izgradnjo urejenih družb znova spraviti pod nadzor tudi ženska telesa. Fenomen gestapovskih vlačug je nemudoma zasedel mesto klišeja, skozi katerega je lahko odtekala kolektivna vojna travma.

Ena najbolj tragičnih tovrstnih osebnosti v Mariboru je bila ljubica zloglasnega gestapovskega šefa referata za boj proti odporniškemu gibanju Seppa Strohmeierja. Rosno mlada Sonja Oman je v letih pred vojno pokala od življenja: po ljudski in trgovski šoli je želela opraviti izpite na realki, da bi se lahko vpisala na konservatorij. Pridružila se je komunističnemu gibanju in igrala klavir. V dnevih razpadanja prve jugoslovanske države je bila Sonja prostovoljka Rdečega križa. Kot aktivistka OF je bila prvič na kratko aretirana že avgusta 1941, oktobra pa je gestapo ni več izpustil. Do februarja 1942 je ostala v zaporu, vendar je večkrat prihajala domov po sveže perilo. Vsakokrat jo je pripeljal gestapovski šofer.

Dom njenega očeta, železničarja Mihe Omana, je bil pred vojno zbirališče mariborskih komunistov, zato je družina, v kateri so bili poleg Sonje še tri dekleta in fant, po nemški okupaciji živela v stalnem strahu pred izselitvijo ali internacijo. Ko je bil v policijski preiskavi pri Omanovih najden radio, se je zdela usoda družine zapečatená, vendar je prepovedani predmet ostal nedotaknjen. »Najbrže radi tega, ker sta bila policista mlada ter so dekleta imela nanju takšen vpliv, da sta radio pustila,« je mati Draga pojasnila zasliševalcu Uprave državne varnosti leta 1948. Morda je že tedaj prišla na misel, kako obvarovati družino, kajti zakonca sta resnično do konca vojne ostala v svoji hiši – a za visoko ceno.

Dominantni Strohmeier je svojo sedemnajstletno ljubico večkrat peljal z avtomobilom v Ljubljano, Zagreb, Gradec, različna nemška zdravilišča in celo v rodni München, kjer je leta

FOTO AFP

1923 kot osemnajstletnik sodeloval v pivniškem puču, začetku Hitlerjevega pohoda na oblast. V Mariboru je prihajal na Omanov dom, se udeleževal družinskih kosil in odhajal z njimi na kopanje na Mariborski otok. Kot je po vojni zatrjeval gestapovski referent Wiegele, je njegov šef dal »vse za svojo ljubljeno Sonjo, ki je postala tako rekoč drugi Strohmeier na uradu in je imela velik vpliv na njegove odločitve«. Gestapovec, ki se ga je v Mariboru zaradi krvoločnosti prijelo ime Bluthund, je Sonjo večkrat vprašal za mnenje o zapornikih, »in če je bila za smrtno obsodbo, je tudi Strohmeier odločil tako«.

Izpovedi članov družine iz leta 1948 razkrivajo podrobnosti krvavih okoliščin, v kakršne je mladino, soočeno z lomom družbenih struktur in brezperspektivnostjo, privedlo predajanje (političnemu) avanturizmu. Nevarna Sonja je tako na gestapo kmalu pripeljala še dve leti starejšo sestro Mileno, prav tako sodelavko OF. Dekle je obljubilo Bluthundu, da bo pomagalo loviti komuniste – glavne organizatorje odpora. Po aretaciji leta 1942, ko je bila pri Mileni najdena komunistična literatura, je tudi druga sestra Oman postala lahek spolni plen graškega lovca na komuniste, gestapovca Vilibalda Rumplerja. Po vojni je živela na Dunaju.

Za celovitejšo sliko omrežij vpliva in moči ne bi smeli prezreti zakritih ženskih pozicij.

Kako veliko breme si je naložila mladoletna Sonja, kaže izpoved njenega brata, da je bila po druženju s Strohmeierjem vse bolj »otročja«, zaradi živčnih napadov je bila več kot mesec dni hospitalizirana. Bluthund jo je vseskozi obiskoval. Konec oktobra 1942 pa je Sonja dokončno obležala na mariborskih ulicah, kjer sta jo ustrelila partizana Ruške čete. Strohmeier je dan potem njeni materi prinesel »zanesljive podatke«, da je Sonja ponovno sodelovala z odporom. Njen pogreb je spremljal ob robu pokopališča, nato je družino odpeljal domov v svojem avtomobilu. Po smrti ljubice ga je bolj kot obletavanje žensk zanimalo druženje z mariborskim zdravnikom za spolne in kožne bolezni, s katerim sta zahajala v kino in gledališče.

V prvem velikem vojnem angažmaju, ki je ženskemu spolu na Sloven-

skem prinesel trdno mesto v javnosti, se je ženska umeščala v širok spekter od tihe spremljevalke moških odločitev do ultimativne protagonistke na nikoli čisti meji med herojinjo in vlačugo. Močni arhetipi vztrajajo vse do danes, zaradi njih ostaja politično udejstvovanje žensk strogo omejeno in nadzorovano, to pa generira njegove svojevrstne pojavnosti: mnogokrat groteskne, včasih tragične in patološke.

Ženske imajo tako v slovenskem političnem prostoru še naprej bistveno večjo moč iz ozadja kot z deklariranih javnih pozicij, kjer so največkrat (razumljene kot) marionete, vselej v nevarnosti, da s piedestalov herojinj strmoglavijo med zanikrne vlačuge. Pametne ženske se zato redko odločajo za visoke politične funkcije. Hkrati je malo verjetno, da bi se dolga desetletja po pridobitvi volilne pravice množično odpovedovale političnemu vplivu, pač pa je mnogo verjetneje, da si politično soodločanje zagotavljajo z neformalnih in polformalnih položajev prek etabliranih moških. Za celovitejšo sliko omrežij vpliva in moči potemtakem ne bi smeli prezreti zakritih ženskih pozicij, ko analiziramo slovenski politični prostor.

Prispevek je mnenje avtorja in ne izraža nujno stališča uredništva.